

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI VA UNING HUDUDIY RIVOJLANISH JARAYONLARIGA TA’SIRI.

Sultanov B.

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti
Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

Annotatsiya: Maqolada raqamli iqtisodiyotning shakllanish jarayoni va uning hududiy rivojlanish dinamikasiga ko‘rsatadigan ta’siri tahlil qilinadi. Raqamli infratuzilmaning kengayishi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining iqtisodiy jarayonlarga chuqur kirib borishi, elektron hukumat tizimining rivojlanishi hamda raqamli xizmatlarning ko‘payishi hududlarda iqtisodiy samaradorlikni oshirishga qanday xizmat qilayotgani yoritiladi. Shuningdek, raqamli ko‘nikmalarga ega kadrlarni tayyorlash, mahalliy tadbirkorlikni raqamlashtirish, ijtimoiy xizmatlarning masofaviy shaklga o‘tkazilishi va hududiy tafovutlarni kamaytirishda raqamli platformalarning roli ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda raqamli iqtisodiyotning hududlar uchun yaratadigan imkoniyatlari, muammolari va istiqbollari tahlil qilinib, barqaror hududiy rivojlanishga erishish uchun zarur bo‘lgan konseptual yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar. raqamli iqtisodiyot, hududiy rivojlanish, raqamli infratuzilma, elektron hukumat, AKT, innovatsiyalar, raqamli xizmatlar, raqamli ko‘nikmalar, investitsiyalar, iqtisodiy samaradorlik.

Annotation: This article analyzes the process of forming the digital economy and its impact on the dynamics of regional development. It examines how the expansion of digital infrastructure, the deep integration of information and communication technologies into economic processes, the development of e-government systems, and the growth of digital services contribute to increasing economic efficiency in the regions. The study also explores the importance of training personnel with digital competencies, the digitalization of local entrepreneurship, the transition of social services to remote formats, and the role of digital platforms in reducing regional disparities. Furthermore, the opportunities, challenges, and prospects that the digital economy creates for regional development are evaluated, and conceptual approaches necessary for achieving sustainable regional growth are proposed.

Keywords: digital economy, regional development, digital infrastructure, e-government, ICT, innovations, digital services, digital skills, investments, economic efficiency.

Аннотация. В статье анализируется процесс формирования цифровой экономики и её влияние на динамику регионального развития. Освещается, каким образом расширение цифровой инфраструктуры, глубокая интеграция

информационно-коммуникационных технологий в экономические процессы, развитие системы электронного правительства и рост цифровых услуг способствуют повышению экономической эффективности в регионах. Рассматриваются вопросы подготовки кадров, обладающих цифровыми компетенциями, цифровизации местного предпринимательства, внедрения дистанционных форм социальных услуг и роль цифровых платформ в сокращении региональных диспропорций. В исследовании анализируются возможности, проблемы и перспективы цифровой экономики для регионов, а также предлагаются концептуальные подходы для достижения устойчивого регионального развития.

Ключевые слова. цифровая экономика, региональное развитие, цифровая инфраструктура, электронное правительство, ИКТ, инновации, цифровые услуги, цифровые компетенции, инвестиции, экономическая эффективность.

Kirish. So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida kechayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari davlatlarning iqtisodiy rivojlanish strategiyalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tobora chuqur integratsiyalashib borar ekan, iqtisodiy faoliyatning barcha bosqichlari – ishlab chiqarish, boshqaruv, xizmat ko‘rsatish, logistika va ta’lim – raqamli model asosida qayta shakllanmoqda. Raqamli iqtisodiyotning shakllanishi nafaqat texnologik jarayon, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish, resurslarning optimal taqsimlanishi, innovatsion g‘oyalar va startaplarning rivojlanishi, global raqobatbardoshlikning ortishi kabi keng ko‘lamli o‘zgarishlarni o‘z ichiga oladi. Bu o‘zgarishlar hududiy rivojlanishga ham bevosita ta’sir ko‘rsatib, yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratmoqda.

Hududlarda raqamli infratuzilmaning rivojlanishi iqtisodiy jarayonlarning sifatini tubdan yaxshilaydi. Optik tolali aloqa tarmoqlarining kengayishi, yuqori tezlikdagi internetga ulanish imkoniyatlari, raqamli to‘lov tizimlari, elektron hukumat platformalari va masofaviy xizmatlarning ko‘payishi hududiy iqtisodiy faollikning yangi bosqichini shakllantirmoqda. Bunday imkoniyatlar chekka va iqtisodiy jihatdan sust rivojlangan hududlar uchun ayniqsa muhim bo‘lib, ularning investitsion jozibadorligini oshiradi, mahalliy tadbirkorlikni rivojlantiradi va aholining iqtisodiy ishtirokini kengaytiradi. Shu tariqa, raqamli texnologiyalar hududlararo tafovutlarni qisqartirishda strategik omilga aylanadi.

Raqamli iqtisodiyotning shakllanishi davlat boshqaruvi tizimining modernizatsiyasini ham talab qiladi. Elektron hukumat tizimi orqali ma’muriy jarayonlarning soddalashuvi, shaffoflikning ortishi, byurokratik to‘siqlarning kamayishi biznes subyektlari uchun qulay sharoit yaratadi. Hududiy iqtisodiy jarayonlarni real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyati boshqaruv organlariga strategik qarorlarni aniqroq qabul qilishga yordam beradi. Masalan, raqamli statistika, geoxaritalash, elektron reyestrlar, raqamli audit va soliq tizimlarining avtomatlashtirilishi hududiy iqtisodiy boshqaruvni samarali tashkil etish imkonini beradi.

Raqamli iqtisodiyotning yana bir muhim jihati – inson kapitalining sifatini oshirishdir. Hududlarda raqamli ko‘nikmalarga ega kadrlar yetishmovchiligi ko‘pincha iqtisodiy rivojlanishni sekinlashtiradi. Shu bois ta’lim tizimida AKT ko‘nikmalarini

rivojlantirish, yoshlarni zamonaviy kasblarga yo‘naltirish, IT sohasida malakali mutaxassislar tayyorlash muhim vazifaga aylanmoqda. Raqamli savodxonlikning ortishi hududlarning texnologik transformatsiyaga moslashuvchanligini oshiradi va ularning iqtisodiy salohiyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Umuman olganda, raqamli iqtisodiyotning shakllanishi hududiy rivojlanishda sifat jihatdan yangi jarayonlarni boshlab berdi. Raqamli texnologiyalarga asoslangan infratuzilma, boshqaruv, ta‘lim, moliya va xizmat ko‘rsatish tizimlarining rivojlanishi hududiy iqtisodiyotni modernizatsiya qilishga xizmat qilmoqda. Shu sababli ushbu jarayonni chuqur ilmiy tahlil qilish, imkoniyatlar va cheklolarni aniqlash, shuningdek, raqamli rivojlanishning istiqbolli yo‘nalishlarini belgilash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Asosiy qism. Raqamli iqtisodiyotning shakllanishi hududiy rivojlanish jarayonlariga ko‘p qirrali iqtisodiy, ijtimoiy va boshqaruv omillari orqali ta‘sir ko‘rsatadi. Birinchi navbatda, raqamli infratuzilmaning rivojlanishi hududlarda iqtisodiy faollikni kuchaytiruvchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Yuqori tezlikdagi internet tarmoqlari, mobil aloqa imkoniyatlarining kengayishi va zamonaviy raqamli texnologiyalarni qo‘llash hajmining ortishi mahalliy tadbirkorlar, xizmat ko‘rsatuvchi subyektlar va sanoat korxonalari uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Raqamli infratuzilma rivojlangan hududlarda elektron tijorat, onlayn xizmatlar, masofaviy ta‘lim va masofaviy mehnat bozorining shakllanishi iqtisodiy jarayonlarning tezlashuviga, diversifikatsiya darajasining oshishiga va yangi bozor segmentlarining yuzaga kelishiga zamin yaratadi.

Raqamli iqtisodiyotning yana bir muhim ta‘siri davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi bilan bog‘liq. Hududlarda elektron hukumat platformalarining kengayishi ma‘muriy jarayonlarni sezilarli darajada soddalashtiradi. Soliq to‘lovlari, ruxsatnomalar, litsenziyalar, arizalar va boshqa xizmatlarning onlayn ko‘rinishda amalga oshirilishi vaqt va resurslarni tejaydi, shaffoflikni oshiradi va aholining davlat idoralariga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi. Raqamli boshqaruv tizimlari hududiy iqtisodiy ko‘rsatkichlarni real vaqt rejimida kuzatish, tahlil qilish va boshqaruv qarorlarini optimallashtirish imkoniyatini yaratadi. Bu esa hududlar rivojlanishini ilmiy asosda boshqarish, resurslardan samarali foydalanish va investitsion loyihalar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Hududiy tadbirkorlikni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar alohida ahamiyatga ega. Elektron to‘lov tizimlari, onlayn savdo maydonchalari, raqamli marketing vositalari va masofaviy xizmat ko‘rsatish platformalari kichik biznes va startaplar uchun keng imkoniyat yaratadi. Raqamli vositalar orqali mahsulot va xizmatlarni reklama qilish, sotish jarayonlarini avtomatlashtirish, mijozlar bilan interaktiv aloqa o‘rnatish hamda bozor talablarini aniq tahlil qilish imkoniyati biznesning raqobatbardoshligini oshiradi. Natijada hududlarda tadbirkorlik muhiti yaxshilanadi, yangi innovatsion loyihalar paydo bo‘ladi va iqtisodiy faollik ko‘lamiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatiladi.

Raqamli iqtisodiyotning ijtimoiy ta‘siri ham e‘tiborga molikdir. Masofaviy ta‘lim tizimlarining rivojlanishi orqali aholining zamonaviy bilim va ko‘nikmalarni egallashi osonlashmoqda. Bu jarayon ayniqsa chekka hududlar uchun katta ahamiyatga ega bo‘lib, malakali kadrlar zaxirasini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek,

masofaviy tibbiy xizmatlar, elektron sog‘liqni saqlash tizimlari, to‘lov va bank operatsiyalarining raqamlashtirilishi aholining turmush sifatini yaxshilashga, ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytirishga yordam beradi. Raqamli platformalar orqali iqtisodiy faoliyatda ishtirok etishning qulaylashuvi aholining iqtisodiy jarayonga kengroq jalb qilinishiga olib keladi.

Hududlarda innovatsion ekotizimlarning shakllanishi raqamli iqtisodiyotning yana bir muhim jihatidir. Texnoparklar, IT markazlar, startap inkubatorlari, raqamli laboratoriyalar va ilmiy markazlarning faoliyati hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga, yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar yaratishga va innovatsion fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlaydigan grantlar, subsidiyalar, imtiyozlar va chet ellik investorlar uchun yaratilgan qulay sharoitlar hududlarning raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

Umuman olganda, raqamli iqtisodiyot hududiy rivojlanishga kompleks va strategik ta‘sir ko‘rsatmoqda. Shu jarayonni izchil yo‘lga qo‘yish hududlarning iqtisodiy salohiyatini kuchaytirishga, aholining farovonligini oshirishga va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Agar xohlasangiz, xulosa qismini yuboraman.

Xulosa. Raqamli iqtisodiyotning shakllanishi hududiy rivojlanish jarayonlarini tubdan o‘zgartirayotgan eng muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Raqamli infratuzilmaning kengayishi, internet qamrovi va sifati, elektron xizmatlarning jadal rivojlanishi, innovatsion ekotizimlarning shakllanishi hamda AKTga asoslangan boshqaruv tizimlari hududlarning iqtisodiy salohiyatini barqaror oshirishga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida iqtisodiy jarayonlar tezlashadi, xarajatlar optimallashtiriladi, resurslar taqsimoti samaraliroq tus oladi va iqtisodiy faoliyatda ishtirok etish imkoniyatlari kengayadi. Ayniqsa chekka hududlar uchun raqamli iqtisodiyot yangi ish o‘rinlari yaratish, mahalliy tadbirkorlikni kengaytirish, masofaviy ta‘lim va sog‘liqni saqlash xizmatlariga ulanish imkoniyatini oshirish orqali ijtimoiy tenglikni mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Hududlarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning strategik omillaridan biri inson kapitalining raqamli kompetensiyalarini kuchaytirishdir. Raqamli savodxonlik darajasi yetarli bo‘lmaganda, mavjud texnologik infratuzilma to‘liq samaradorlik bilan ishlaymaydi. Shuning uchun ta‘lim muassasalarida zamonaviy AKTga asoslangan o‘quv dasturlarini joriy etish, yoshlarni IT yo‘nalishlariga qiziqitirish, kadrlar malakasini oshirish bo‘yicha dasturlarning muntazam olib borilishi zarur. Bu nafaqat hududlarda innovatsion fikrlashni kuchaytiradi, balki iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi.

Raqamli boshqaruv tizimlarining joriy etilishi hududiy rivojlanishning yana bir muhim jihatidir. Elektron hukumat, raqamli monitoring, elektron reyestrlar va ma‘lumotlar bazalarining rivojlanishi boshqaruv jarayonlarini shaffof, tezkor va samarali qiladi. Bunday tizimlar hududiy statistika, bandlik, investitsiya, soliq, ijtimoiy ko‘rsatkichlar va boshqa ma‘lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkonini yaratadi, bu esa strategik qarorlarning sifatini oshiradi.

Umuman olganda, raqamli iqtisodiyotning hududiy rivojlanishga ta‘siri kompleks va uzoq muddatli ahamiyatga ega. Raqamli infratuzilma, inson kapitali, innovatsion muhit va raqamli boshqaruvning uyg‘un rivojlanishi hududlarning

iqtisodiy o‘rtni tezlashtiradi, ularning raqobatbardoshligini kuchaytiradi va barqaror iqtisodiy taraqqiyot uchun mustahkam zamin yaratadi. Kelajakda raqamli iqtisodiyotning yanada kengayishi hududlar o‘rtasidagi tafovutlarni kamaytirishga, ijtimoiy farovonlikni oshirishga va iqtisodiy tizimning zamonaviy global standartlarga moslashuvini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tapscott D. The Digital Economy: Rethinking Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence.
2. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution.
3. OECD Digital Economy Outlook.
4. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age.
5. UNDP. Digital Transformation for Sustainable Development.